

צירוף עשרה בקידוש השם ובדברים שבקדושה

בגליון האחרון של אסיא (קובץ הקורונה עמ' 113) כתב העורך הרה"ג ר' מרדכי הלפרין שליט"א מאמר שהוא מבוא לנידון של מניני המרפסות, והביא ארבע סוגיות הנוגעות לשאלה זו, והסוגיא הראשונה היא במגילה (כג:) שם מבואר שדין עשרה בדברים שבקדושה מקורו מהפסוק של ונקדשתי בתוך בני ישראל, שכל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה. וכתב דכיון שמאותו הפסוק לומדת הגמ' בסנהדרין (עד:) גם את חיוב קידוש השם בפרהסיא, ודין קידוש השם בפרהסיא איננו מחייב נוכחות כל העשרה ברשות אחת, אלא די ב"לעיני עשרה מישראל", ובפשטות דין עשרה בקידוש השם שווה לדין עשרה בתפילה, ממילא גם בדין עשרה בתפילה אין צריך שיהיו דוקא ברשות אחת.

ובהערה שם הביא את דברי הש"ך שלענין קידוש השם בכלל לא צריך ראייה אלא די בידיעה, והש"ך הוכיח כדבריו מכך שהמעשה באסתר נחשב כפרהסיא אף שלא ראו עשרה את מעשה הביאה, [ולפי דעת הש"ך נמצא דבוראי אין לדמות את הנידונים של קידוש השם ושל דברים שבקדושה, דכאן בדברים שבקדושה פשוט שלא מספיקה ידיעה אלא צריך שיהיה בתוך עשרה]. אך כתב שהעיקר הוא דלא כהש"ך אלא שגם בקידוש השם צריך ראייה, וראית הש"ך מאסתר אינה ראייה כמבואר בחידושי הר"ן (סנהדרין שם) "דיותר מעשרה מישראל היו בשושן כשלקחה המלך לאשה", ואת הלקיחה אפשר לראות. וכן במאירי בסנהדרין (עד:) כתב בהסבר השני, "או שמא רואים היו בשעה שהיו מוליכים אותה". ולכן אין לנקוט כהש"ך אלא כהבנין ציון (ח"א סי' ס"ד) שגם בקידוש השם צריך ראייה ולא די בידיעה, וממילא שפיר יש ללמוד משם לנדו"ד שגם כשצריך ראייה לא צריך שיהיו דוקא ברשות אחת, עכתו"ד.

אמנם אחר בקשת המחילה לענ"ד אין ללמוד מדין עשרה בקידוש השם לנדו"ד לגבי עשרה בדברים שבקדושה, אלא יש כאן ב' סוגיות חלוקות לגמרי עם דינים וגדרים שונים, למרות שהמקור של שתיהן הוא מאותו פסוק, ומהפסוק לומדים רק מה נחשב לרבים לענין שיחשב ציבור, אך גדרי הציבור שונים זה מזה.

א

ראשית יש להעיר דלענין קידוש השם לא רק שלא צריך שיהיו עשרה ברשות אחת, אלא גם לא צריך שיהיה צירוף בין העשרה, דמעולם לא שמענו שדין קידוש השם הוא רק בפני עשרה המצורפים יחד. ונראה פשוט

שמספיק שיהיה בפני עשרה מישראל אפילו שאין ביניהם שייכות, ואפילו אם הם אינם יודעים אחד מהשני.

כלומר שגם אם לא נקבל את דברי הש"ך דלענין קידוש השם סגי בידיעה, אלא נצריך שיהיו עשרה אנשים שיראו, מ"מ אותם העשרה לא רק שהם אינם צריכים להיות ברשות אחת, אלא גם לא צריך שיראו זה את זה או שיצטרפו בכל דרך שהיא.

והשתא אם נדמה את הסוגיות זו לזו אזי גם לענין תפילה מספיק שיהיו עשרה שאינם ברשות אחת ואינם רואים זה את זה ואין ביניהם שום צירוף. וזה בודאי אינו נכון, שהרי גם המקילים לצרף עשרה על ידי ראייה לא הקילו אלא כשאכן יש ראייה שמצרפת, אך לא מועיל שיהיו עשרה ברשויות שונות שאינם רואים אלו את אלו. ונמצא שעל כרחק אי אפשר ללמוד כלום מקידוש השם לנדוד, גם אם נחלוק על הש"ך הסובר ששם מספיקה ידיעה.

וחכם אחד שליט"א רצה לומר שגם בקידוש השם צריך שהעשרה יהיו מצורפים, אלא שלא צריך שיהיו ברשות אחת ומספיק שיצטרפו על ידי ראייה, ואף שלא חייבים לראות זה את זה, מ"מ הם הרי רואים כולם את המקדש השם, ובכך הוא מצרף את הרואים. אמנם לקושטא דמילתא נראה דזה אינו, אלא שבקידוש השם לא צריך שום צירוף אלא מספיק שהדבר נעשה בפני עשרה אף שאינם מצורפים כלל. וגם אם ננקוט שלא מספיקה ידיעה אלא צריך שהעשרה יראו, מ"מ לא שמענו שצריך שיראו ממש באותה שעה, אלא גם אם רואים בזה אחר זה מקרי פרהסיא למרות שאינם מצורפים כלל. ואם היה צריך שיראו באותה שעה, לא יתכן שהראשונים והאחרונים לא יכתבו זאת. ועל כרחק שדין קידוש השם אינו דומה לדברים שבקדושה שצריך שיצטרפו בזמן אחד. [ובאמת הבנין ציון שם נקט בקידוש השם שצריך שהעשרה יראו ביחד. אך הסכמת הראשונים והפוסקים אינה כדבריו, וכמו שיתבאר. ועכ"פ לפי הבנין ציון אפשר שצריך שיהיו גם ברשות אחת ממש, וכמש"כ שם בתו"ד "שהם ביחד", ונמצא דממה נפשך אין להוכיח משם שבתפילה אין צריך שיהיו ברשות אחת].

ב

עוד יש להעיר שמה שבקידוש השם לא צריך ראייה אלא סגי בידיעה, אין זו רק דעת הש"ך, אלא כך כתבו הרבה ראשונים, כגון הריטב"א בפסחים (כה:): ובשו"ת התשב"ץ (ח"א סי' קנ"ח ד"ה ועוד שאפילו), וע"ע בתוס' בסנהדרין (שם). והם כבר הביאו את הראיה מאסתר דפרהסיא הוי אע"פ שבודאי לא היה אחשוורוש משמש מיטתו בפני עשרה מישראל, אלא שכיון שזה נודע לעשרה מקרי פרהסיא. וע"ע בגליון מהרש"א (יו"ד סי' ב' על השו"ע סע' ה') שהביא מהתבואות שור דפרהסיא לענין מומר לחלל שבת פירושו בעשרה,

"או שידוע לעשרה כמו באסתר". ובדומה לזה כתב החיד"א בעין זוכר (מער' פ' אות א'), וע"ש מה שציינ לדברי התוס' בכתובות (ט). וזאת מלבד המהרי"ק (סי' קל"ז) והרדב"ז (ח"ד סי' צ"ב) והמהר"ם שיק (אבהע"ז סי' ל"ז) שכבר הוזכרו במאמר באסיא שם.

וגם במשנ"ב רואים שפסק כהתוס' והריטב"א והש"ך, דיעויין בדבריו בסי' שפ"ה (סק"ד) שפסק על פי הפמ"ג (יו"ד סי' ב') לענין ישראל מומר לחלל שבתות בפרהסיא דפרהסיא מקרי כשחילל בפני עשרה מישראל או שידע שיתפרסם בפניהם.

ולקושטא דמילתא נראה שדברים אלו, שבקידוש השם די בידיעה ולא צריך ראייה, הם דברים המוסכמים על כל הראשונים ולא מצאנו בראשונים מי שחולק עליהם. ומה שצויין בזה לחידושי הר"ן והמאירי בסנהדרין כאילו מבואר בדבריהם דלא כהש"ך, נראה דזה אינו, אלא כוונתם היא כמו שכבר כתב האחיעזר (ח"ג סי' נ' סק"ו) דע"י הלקיחה לבית המלך בפרהסיא בפני י' מישראל הוי אחר כך ידיעה בלי ראייה על מעשה העבירה. ונראה שזה מוכרח, שהרי הלקיחה לבית המלך היא בודאי לא גוף מעשה העבירה. וא"כ בהכרח שגם לפי הר"ן לא צריך ראייה אלא סגי בידיעה. [אכן ע"ע באחיעזר (ח"ד סי' ל"ז) לענין שאר עבירות מה שכתב לסמוך על תירוצו השני של הבנין ציון שם, ואכמה"ל].

והשתא שנמצא דלכולי עלמא בקידוש השם סגי בידיעה, ודלא כמש"כ הבנין ציון, א"כ פשוט שאי אפשר להשוות את הסוגיות זו לזו. ולכאורה דברי רבינו הבנין ציון הם דעה יחידאה ממש, וכמדומה שלא יעלה על הדעת לנקוט כמותו לדינא כנגד הסכמת הראשונים וכנגד הש"ך והמשנ"ב. [וכאמור, גם לפי הבנין ציון אין ללמוד משם לנדו"ד, דלדבריו אפשר שצריך שיהיו לגמרי ברשות אחת].

ג

ויש להעיר עוד דכמה אחרונים דנו שלענין קידוש השם אפשר שלא צריך עשרה גברים אלא גם נשים בכלל, ועי' בזה בתשו' הדבר שמואל (סי' ס"ג), והביאו בגליון מהרש"א (יו"ד סי' קנ"ז סק"ח), [וע"ש מה שדן אם הנאנס מצטרף למנין עשרה], ויעויין בדברי הגדול ממינסק בשו"ת אור גדול (סי' א' דף ב: מדפה"ס) שהאריך דהדעת מכרעת שנשים וקטנים מצטרפים לעשרה ושאינן זה שייך לדין דברים שבקדושה. וכעין זה נקט בשו"ת רב פעלים (ח"ב סי' ס"ב ד"ה ונ"ל) דמחלל שבת בפני י' נשים חשיב מחלל שבת בפרהסיא ופסול. ומבואר גם בכל האחרונים הללו שדין העשרה בקידוש השם שונה מדין העשרה בדברים שבקדושה. [ומיהו ע"ע במנח"ח (מצ' רצ"ו סק"י) מה שהסתפק בכל זה, וצל"ע].

ד

וגם מסביר נראה שדין העשרה בקידוש השם הוא גדר אחר מדין העשרה בדברים שבקדושה, בדברים שבקדושה העשרה נצרכים משום שדברים שבקדושה נאמרים דוקא בתוך ציבור ורק עשרה שמצורפים ביחד נחשבים לציבור. אבל בקידוש השם אין זה דין שיהיה בתוך ציבור אלא צריך שהדבר יהיה בפרהסיא בפני רבים כדי שיתפרסם, ולכן לא צריך שיהיה זה בפני עשרה שמצורפים יחד, ולכן גם מספיקה ידיעה ולא צריך ראייה. [ואפשר שיש בזה נפק"מ גם לאידך גיסא, כגון בדין צירוף ישן, שלענין דברים שבקדושה נחלקו הפוסקים אם הוא מצטרף לעשרה, אך כאן לענין קידוש השם מסתבר שלכולי עלמא הוא אינו מצטרף, דבישן לא שייך פרסום]. וע"ע בלשון רש"י בע"ז (כז: ד"ה בפרהסיא) שביאר לענין חילול השם דבפרהסיא יש חילול השם שיוצא לחוץ ולמידין ממנו לחלל בקדושת השם, ע"כ, וחזינן נמי דאין זה שייך לדין עשרה שנאמר בדברים שבקדושה אלא זה ענין אחר, וכמש"נ.

לסיכום:

העולה מהדברים דאף שלקושטא דמילתא יש להאריך בעיקר דין צירוף עשרה לדברים שבקדושה על ידי ראייה, אך עכ"פ אין לזה שייכות לסוגית הגמ' בסנהדרין לגבי עשרה בקידוש השם, דאלו הן ב' סוגיות שונות עם גדרים אחרים.